

Dolors Oliver Agüera,
Coordinadora Psicopedagògica C.E.E. Copes
(Barcelona).
Maria Zapata Vila,
Llicenciada en Educació Física C.E.E. Copes
(Barcelona).

EXPERIÈNCIA ESPORTIVA EN UN CENTRE D'EDUCACIÓ ESPECIAL

Resum

En aquest article es fa una exposició del sistema de treball interdisciplinar centrada en les activitats esportives concretes del Centre d'Educació Copes (Barcelona). S'explica com, mitjançant el desenvolupament d'una activitat nova, es pot arribar a motivar l'alumnat, acostar-lo a la pràctica esportiva normalitzada i donar-li uns patrons d'actuació.

En primer lloc, es donen unes pautes que emmarquen l'escola, l'alumnat, la metodologia del centre i l'enfocament que es dona a l'àrea d'Educació física, per a després exposar la Setmana Cultural Esportiva duta a terme en el centre.

Paraules clau: interdisciplinarietat, constructivisme, normalització, adaptació, esport.

Introducció

Aquest treball és un intent de plasmar el desenvolupament d'una activitat concreta dintre del programa d'Educació física, ja que creiem que pot ser una aportació vàlida en tots els aspectes que puguin donar-se en la dualitat esport normalitzat/esport adaptat. El nostre centre té una voluntat eminentment normalitzadora i integradora i, des d'aquest enfocament, es dissenyen i realitzen totes les activitats d'ensenyament i d'aprenentatge.

A l'hora de plantejar-se una activitat setmanal que englobi tots els aprenentatges dels alumnes i els objectius del

professorat, l'objectiu prioritari és poder donar un gran pas cap a la normalització d'alguns aspectes de l'esport (que més endavant assenyalarem), adaptant continguts procedimentals i actitudinals.

Es tracta de concretar com, mitjançant una activitat motivadora, nova i alhora instructiva, es pot arribar a millorar les actituds i els hàbits de participació d'una població amb necessitats especials. Tot això presenta dificultats per tal que el subjecte pugui interaccionar amb el seu entorn d'una manera espontània, per la qual cosa necessita en tot moment uns models socials i d'actuació en què reflectir-se. Serà, doncs, imprescindible la mediació del professorat per a anar regulant les actuacions i els processos que l'activitat mateixa va generant.

Els problemes bàsics de la motricitat poden aparèixer com a teló de fons de l'evolució de l'individu, en què destaquen diversos tipus de retards en la dinàmica de maduració, ja que la motricitat és un element directament implicat en el procés d'aprehensió després de la relació i, per tant, en el desenvolupament dels aprenentatges. Per a dur a terme un acte conductual, és necessari conèixer el jo corporal com a objecte mòbil capaç d'actuar i de reaccionar davant el món exterior. La consciència, el coneixement i l'ús que cada alumne faci del seu cos suposa la interiorització de l'esquema corporal i és a partir d'aquí que podem desenvolupar noves funcions cognitives. La relació entre motricitat i psiquisme es considera que serà més important com més gran sigui el trastorn que afecta l'alumne. Quan falla la relació motricitat-psiquisme, es produeix un desequilibri que trenca el suport de l'aprenentatge i pro-

voca alteracions que poden esdevenir discapacitats si no són tractades.

Atesa la importància que s'atorga a l'àrea d'Educació física -perquè es considera l'eix del desenvolupament integral de l'individu— i vistes i reconegudes les implicacions que posseeix amb l'esfera intel·lectual, perceptiva, social, etcètera, hem de destacar que potenciem totes les activitats físiques que des del centre es poden promoció (colònies, convivències, *stages* equestres, setmana blanca) i les que en el mateix s'hi fan amb ànim globalitzador i integrador.

L'elaboració d'una activitat com la que proposem, denominada Setmana Cultural Esportiva, resulta complexa pels continguts que s'hi desenvolupen i té una sèrie de fases prèvies que creiem que s'han de recollir perquè serveixin d'avaluació, de seguiment i de pauta per a l'elaboració d'altres activitats futures:

1. Confecció d'una enquesta per a conèixer les concepcions de l'alumnat del nostre centre, en l'àmbit esportiu, quant a aspectes motivacionals, procedimentals i actitudinals.
2. Recollida i avaluació de dades per al disseny i reajustament de les noves situacions pedagògiques.
3. Selecció, per part del professorat, dels continguts procedimentals i actitudinals a desenvolupar.
4. Col·laboració interdisciplinària entre el professorat, dins del marc de la globalització, per al repartiment de tasques.
5. Disseny de les activitats d'ensenyament i aprenentatge.
6. Valoració de la resposta de l'alumnat.

7. Avaluació i previsió de continuïtat (replantejament de la Setmana Cultural Esportiva).

Marc

Tipus d'escola

El col·legi Copes, centre privat concertat, té com a objectiu la formació de nens i nenes adolescents i joves amb alteracions de la personalitat i trastorns en la conducta. Els seus objectius i el seu funcionament es concreten en les accions de tots els membres que intervenen en aquesta comunitat educativa: pares, alumnat, professorat i psicopedagogs que actuaran per a afavorir el desenvolupament sociocognitiu i afectiu dels alumnes del centre, ja que pensem que el subjecte evoluciona interaccionant amb el seu medi. Tots els integrants de la comunitat educativa prioritzaran, en les situacions d'ensenyament-aprenentatge que s'esdevenen en l'aula o fora d'aquesta, la consciència respectuosa

amb l'entorn i l'evolució de les relacions interpersonals. Les aportacions fetes per les investigacions (I. Kolhberg, K. Nelson, R. Selman, E. Turiel, 1989) en els últims anys han posat de manifest que el factor social és un dels determinants en la base de la construcció dels processos i de les estratègies que els nois i noies han d'elaborar per arribar a un coneixement significatiu dels elements que configuren el seu entorn. L'objectiu final d'aquest tipus d'actuació o intervenció serà la formació integral de l'alumnat i la seva integració i adaptació en la vida escolar ordinària i, posteriorment, en l'esfera laboral. Per a dur a terme la nostra tasca educativa considerarem sempre la realitat de cada alumne, el seu nivell real de coneixement respecte als criteris que es pretenen abordar i les seves possibilitats reals de futur.

Tipus d'alumnat

La nostra escola està orientada a donar acollida i formació a nens i nenes amb

dificultats d'aprenentatge originades per diversos factors. Es tracta d'un tipus d'alumnat al qui costa molt seguir el ritme d'aprenentatge propi d'una escola ordinària, per la qual cosa necessita unes adaptacions curriculars properes als currículums de l'escola ordinària per a possibilitar-hi la posterior integració.

El tipus d'alumnat és:

1. Nois i noies amb un CI (coeficient intel·lectual) en els límits de la normalitat (CI entre 83 i 110 de l'escala Wechsler). Es tindran en compte les desviacions referides a l'edat i a les condicions ambientals i socials.
2. Nois i noies amb trastorns de personalitat lleus que afecten el desenvolupament harmònic de les funcions cognitives, els quals interfereixen o dificulten la integració adequada en el medi escolar i en la seva dinàmica; en conseqüència, demostren poca motiva-

ció vers qualsevol estímul que provingui del medi. Aquests trastorns poden ser superables amb l'ajut adequat i un tractament.

3. Nois i noies amb disfuncions instrumentals manifestades en dèficits específics en les àrees perceptives, psicomotrius o del llenguatge (dislèxia).
4. Nois i noies que en l'àmbit conductual presenten un nivell mínim d'hàbits i potencial d'interacció que els permeti la integració després de seguir un tractament.
5. Nois i noies que, a causa de circumstàncies externes, han patit una escolarització irregular o insuficient (malalties o intervencions greus, canvis de residència entre províncies o fins i tot de país, separacions mal assimilades).

En tot cas, són nois i noies amb un tipus de problemàtica superable amb un tractament, però que no poden avançar dins l'escola ordinària ni fer-hi rendible la permanència, ja que necessiten uns esforços, suport psicopedagògic i tractament específic constants i sistemàtics. Es tracta d'alumnes amb unes llacunes en els aprenentatges que comprometen la seva evolució cognitiva posterior, però que, atesos a temps, poden promocionar-se i superar-les.

Metodologia del centre

Des de la visió constructivista de la intervenció pedagògica, els aprenentatges de coneixement es consideren processos de construcció de significats (aprenentatge significatiu, Ausubel, 1986).

En les situacions d'ensenyament-aprenentatge, hem de crear contextos significatius, és a dir, contextos en els quals apareguin referències compartides per l'alumnat i el professorat. Sempre caldrà que l'alumne sàpiga exactament de què s'està parlant i què s'espera d'ell, per la qual cosa el professor mediador en tot moment haurà d'utilitzar codis, canals d'expressió i referents comparatius.

Ens centrarem en la idea que l'individu evoluciona gràcies a la interacció social, desenvolupa diferents tipologies d'estratègies (de memòria, d'anticipació, de planificació) per aconseguir la meta que s'ha proposat, cosa que li atorga sentit i fa significativa la tasca (Rogoff, 1987).

Per tal que els aprenentatges significatius tinguin èxit, caldrà la motivació dels alumnes i que el contingut que s'abordi sigui potencialment significatiu, tant des del vessant lògic com des del psicològic. Un exemple pràctic: no hauríem de demanar a un alumne que salti longitudinalment, ja que no sabrà què li estem dient, però sí podem dir-li que salti com una granota, com un pardal o qualsevol altra cosa que estigui a prop del seu entorn més immediat.

El punt de partida per als aprenentatges seran les concepcions que els nois tinguin sobre els temes que es pretenen abordar. Al llarg dels processos d'ensenyament-aprenentatge facilitarem elements que ajudin a anar reconstruint les preconcepcions de l'alumnat, per a anar-les aproximant cada cop més als continguts elementals plantejats.

Els aprenentatges hauran de ser funcionals per a l'alumne, cosa que revertirà en el significat d'aquest aprenentatge. Serà bàsic que els nois i noies puguin apreciar que els nous coneixements que van assolint els són útils per a anar solucionant els problemes extraescolars que la vida quotidiana els planteja i, a la vegada, els permeti anar reconstruint i desenvolupant nous aprenentatges i coneixements.

Durant els processos d'aprenentatge, proposarem situacions de dissonància o de conflicte cognitiu, ja que l'intent i/o resolució dels conflictes que plantejarem seran el motor que posarà en funcionament els nous processos d'interiorització, mitjançant els quals la inestabilitat creada en l'estructura cognitiva de l'alumne pel conflicte condueix a una nova estabilitat i coneixement més ric i ajustat que anirà

enriqueixent-se en processos successius de conflicte-inestabilitat-estabilitat.

Enfocament de la matèria

L'assignatura d'Educació física és una matèria eminentment pràctica i aplicada que, en el nostre cas, dóna prioritat a uns aspectes determinats que en altres escoles es donarien per suposats o per automatitzats.

No demanem als nostres alumnes una generalització dels continguts, una forma física determinada ni l'aprenentatge intel·lectual d'un reglament o de les normes d'un joc, sinó que fomentem l'activitat física en si mateixa amb el desenvolupament dels valors i dels hàbits que implica (higiene, salut, respecte per les normes, compartir estratègies per aconseguir una finalitat comuna). Donarem prioritat a tots aquells aspectes relacionats amb els dèficits en les esferes organitzatives, socials i, fins i tot, intel·lectuals sobre qualsevol assimilació teòrica o d'habilitats específiques que puguin mesurar-se en resultats quantitatius o qualitius. Considerem, com Nisbet (1966), que l'esport contribueix a la salut personal i a la interacció social, i que posseeix un potencial considerable.

Així doncs, tal com reflecteix la concepció funcional de l'educació física, la seva funció específica serà fer del cos un instrument d'adaptació de l'individu al seu medi, tant en el camp del treball com en el temps lliure (*Ensayo de un estudio funcional de la conducta motriz y su aplicación a la Educación Física*, Le Boulch, EPS, 1961).

L'educació ha de permetre el desenvolupament de la personalitat, és dir, ha d'adequar les actuacions de l'individu a les diferents situacions que vagin sorgint. És amb aquesta concepció que ens hem plantejat l'educació física a l'escola.

Objectius de l'educació física

L'educació física com un element més de l'educació integral de l'individu es

planteja com una assignatura eminentment vital, amb una projecció interdisciplinària cada cop més rellevant.

Segons els estudis de Bakker, Whiting i Van Der Brug (1990), la participació en l'esport tindrà una influència favorable en el desenvolupament de característiques com la perseverança, l'esportivitat, el valor, la capacitat d'acceptar la derrota, l'energia i altres aspectes relacionats amb el funcionament social. També s'ha comprovat que els esports promouen la salut mental i l'equilibri emocional i que poden alleujar les hostilitats naturals, l'agressivitat i la competitivitat (citat per Singer, 1975). Algunes aportacions anteriors de Lorenz (1963) demostren que l'agressivitat és sana, natural i innata i que, ben canalitzada, serveix per a neutralitzar tendències hostils i per a orientar-les vers objectius innocus, la qual cosa enforteix la noció que les competicions esportives són necessàries per a permetre que les tendències agressives s'expressin d'una manera socialment acceptable, ja que, com és

sabut, l'activitat física contribueix a la descàrrega emocional de la persona.

L'establiment d'objectius que es du a terme en la nostra escola en l'àmbit de l'educació física es basa en el que hem citat anteriorment. Per les seves característiques inherents, l'educació física té prioritat dins de la concreció i l'adaptació del currículum que fem en el centre. Tenint en compte que el nostre projecte educatiu va dirigit a alumnes amb necessitats educatives especials, la selecció i la programació de continguts i activitats que implicaran altres esferes no estrictament escolars, però que sí comprometen el desenvolupament i el rendiment: adaptació social, maduresa psicoafectiva, etcètera, adquireixen més importància.

Segons Le Boulch (1977), l'educació física pretén "fer del cos un instrument fidel d'adaptació al medi biològic i social mitjançant el desenvolupament de les seves qualitats biològiques, motoris i psicomotrius que permetin assolir un domini corporal". Educació

global que se situa en el marc de l'educació general (currículum), subordinada a imperatius higiènics i morals (com poden ser els criteris d'educació física subordinats a les finalitats del sistema educatiu). També afirma Le Boulch que "l'educació física és aquesta part de l'educació que ha de desenvolupar sistemàticament el domini corporal, com a condició d'autonomia i llibertat".

Així doncs, en el nostre centre, en cap moment ens plantejem de considerar l'educació física com un desenvolupament de la condició física individual (tret de certs mínims que així ho aconsellarien per la necessària autonomia personal), sinó com un espai per a desenvolupar i potenciar la consecució d'habilitats, estratègies corporals i d'hàbits que ens seran imprescindibles com elements mediadors en l'aprehensió i l'elaboració de coneixements sobre la nostra realitat i el nostre entorn més immediats. Pretenem, doncs, dotar els alumnes d'eines i recursos per a millorar la interacció social, la comunicació amb l'entorn i amb els altres elements que participen en les activitats que es realitzen, com a punt de partida per a poder anar construint coneixements escolars o prelaborals adequats.

Una activitat: la Setmana Cultural Esportiva

Un dels motius principals pels quals ens vam proposar d'organitzar l'activitat que descrivim a continuació fou el de promoure entre l'alumnat l'interès per la pràctica esportiva.

Després d'un estudi inicial de la situació de partida, que es va fer mitjançant una enquesta en què es demanava informació sobre els coneixements i pràctiques esportives usuals del nostre alumnat, es va poder apreciar el gran nombre de llacunes que al respecte presentaven.

Informat el claustre de professors per la responsable d'Educació física, es va

decidir d'organitzar una sèrie d'activitats que van culminar amb la denominada Setmana Cultural Esportiva. Des del marc de l'aprenentatge constructivista que s'aplica en el centre, es va arribar a l'acord de treballar de manera global, interdisciplinària i seqüenciada en totes les àrees, amb l'objectiu de poder fer un seguiment més proper de la diversitat del nostre alumnat i poder inserir els reajustaments necessaris.

Vam adonar-nos que un dels motius pels quals els nostres alumnes no podien accedir a l'esport normalitzat era la seva diferent condició motriu, intel·lectual, comunicativa, etcètera respecte a altres nois de la seva mateixa edat. Per això vam decidir organitzar l'activitat, per a constatar que la pràctica esportiva pot ser adaptada i molt motivant si s'adequa a cada situació individual.

Reunit el claustre de professors vam decidir que seria molt interessant organitzar tota una setmana en la qual els alumnes poguessin tenir accés a pràctiques esportives noves, com també al contacte directe amb esportistes carismàtics que potser els poguessin servir de model a seguir i ser punt de referència per al seu possible projecte de futur (es va donar prioritat a personatges vinculats al món de l'esport que tinguessin un ventall d'actituds i valors que fossin vàlids com a referència per al nostre alumnat).

Un cop dissenyades les activitats d'ensenyament-aprenentatge a fer i escollits els esportistes que assistirien a l'escola, es va començar a elaborar i a planificar de manera conjunta en totes les àrees (mutidisciplinarietat), de manera que cada docent realitzava treballs en l'aula relacionats directament amb els esports que es tractarien posteriorment. Es va planificar la Setmana Esportiva de manera que cada tarda es tractava un esport diferent, tant en l'àmbit de l'explicació com en el de la pràctica.

- Dilluns: presentació oficial de la I Setmana Esportiva Copes (explica-

ció, exposició, dibuixos, murals i exhibició de vídeos).

- Dimarts: voleibol.
- Dimecres: hoquei.
- Dijous: futbol.
- Divendres: vela.

Per a preparar les activitats, les setmanes precedents els alumnes van treballar fent dibuixos, murals i tot tipus de produccions al respecte, i alhora van anar rebent informació dels esports: sobre les regles bàsiques del joc, del terreny, els materials i sobre el representant de l'esport escollit per a l'ocasió.

Així, en les diferents àrees es va treballar al respecte: en l'àrea de Matemàtiques es van fer problemes amb temàtica esportiva (dimensions de camps, punts aconseguits); en l'àrea de Coneixement del medi es van realitzar murals de camps de joc amb els seus jugadors, etcètera; en l'àrea d'Educació artística es van confeccionar dibuixos temàtics dels esports, *collages*, cartells; en l'àrea de Llenguatge es va ensenyar als alumnes el vocabulari elemental de tot el que envolta els esports que es van tractar; i en l'àrea d'Educació física es van treballar, en la terreny de joc, els elements tècnics i, en l'aula, amb el vídeo, l'exhibició de pel·lícules esportives, de competicions dels convidats, etcètera.

La resposta de l'alumnat no es va fer esperar i el gran interès que van demostrar tots feia preveure una participació nombrosa. Mentre que, per un banda, se seleccionaven els vídeos i es preparaven el camp i el material per a l'activitat, en l'aula s'unificaven criteris i interessos sobre les preguntes que els alumnes farien als esportistes participants.

Tota la informació lliurada amb anterioritat a l'activitat va servir perquè, alhora de dur-la a la pràctica, la major part dels nostres alumnes poguessin viure-la i disfrutar-la al màxim (recordem que es tracta d'alumnes amb grans mancances intel·lectuals i afectives).

La dinàmica que es va seguir durant la Setmana Cultural Esportiva fou fer una xerrada-col·loqui amb l'esportista, respondre a precís i preguntes dels alumnes (tot això mentre es passava un vídeo en el qual apareixia el convidat en plena acció) i, posteriorment, la realització d'una petita actuació-explicació sobre algunes accions bàsiques en el terreny de joc amb la participació directa de l'alumnat, mentre que la resta escoltava i observava les indicacions de l'esportista.

Cal dir que, gràcies a la col·laboració desinteressada dels esportistes convidats, els quals van proporcionar un model de gran nivell tant en l'activitat esportiva com en la humana, vam aconseguir de sobres els objectius proposats en un principi i, fins i tot, els vam sobrepassar, ja que l'impacte sobre el nostre alumnat fou tan gran que, per decisió del claustre de professors, ja s'està plantejant l'organització de la II Setmana Esportiva.

Després de l'organització de la Setmana Esportiva, i atès l'efecte que va tenir, en aquest curs s'ha organitzat ja la Setmana Blanca, consistent en la realització d'activitats recreatives en la natura, concretament en la neu, que també ha tingut una gran acollida entre el nostre alumnat.

Conclusions

El claustre de professors i, especialment, la responsable d'Educació física, que té ocasió de reprendre molts dels aspectes iniciats durant la Setmana Esportiva, en general n'han fet una valoració positiva.

Creiem que el gran nivell de participació activa de l'alumnat i del professorat és ja, en si mateix, tot un èxit. Aquesta participació es va produir a diferents nivells:

- Disposició per a l'aprenentatge teòric.
- Disposició per a l'aprenentatge pràctic i l'acció esportiva de manera ade-

quada (vestits i calçat adequats, material esportiu relacionat amb el dia).

Valorem també com una cosa molt positiva el fet de treballar des d'un enfocament interdisciplinar, ja que va ajudar molt a donar-li la importància que volíem i va imprimir un caràcter de més transcendència a tot el que es va fer. Fou també important veure que durant tota la Setmana Esportiva tots els components de la comunitat educativa estaven pendents de la programació de tasques i del fet que vinguessin a la seva escola personatges importants que coneixien pels mitjans de comunicació.

El factor de motivació, treballat des dels diferents punts de vista, creiem que ha estat fonamental, combinat amb una programació adequada d'objectius a aconseguir, previs a la pràctica espor-

tiva. Aquests aspectes (motivació i programació adequades) han estat determinants per a establir les bases d'una macroprogramació i fan necessària una segona Setmana Esportiva que ens continuï aportant dades i informació per a arribar, per mitjà d'una adaptació de programes, activitats i objectius a aconseguir (per part dels nostres alumnes), a la pràctica normalitzada de l'esport i l'activitat física.

Bibliografia

- BAKKER, F. C., WHITRING, H. T. A. i VAN DER BRUG (1990) *Psicología del deporte: conceptos y aplicaciones*. Consejo Superior de Deportes. Ed. Morata SL.
- CELMA, I. (1977) *La ergastenia escolar*. Tesis doctoral UB.
- FAMOSE, J. P. (1992) *Aprendizaje motor y dificultad de la tarea*. Ed. Paidotribo.
- FIERRO, A. (1985) *Desarrollo social y de la personalidad en la adolescencia*.
- GUILLIERON, C. (1980) "El pensamiento del adolescente", *Infancia y aprendizaje*, 19.
- LORENZ, K. (1966) *Das sogenannte Böse: Zur Naturgeschichte der Aggression*. Wenen: Borotha-Schoeler. On Aggression. Ed. Harcourt, Brace & World.
- MASFERRER, R. (1993) "La organización de l'educación física en la educación especial", *Revista de EE*, 14.
- PEREZ GOMEZ, A. (1988) "Autonomía y formación para la diversidad", *Cuadernos de Pedagogía*, 161.
- PERRENOUD, Ph. (1981) "De las diferencias culturales a les desigualdades escolares: la evolución de la norma en una enseñanza indiferenciada", *Infancia y aprendizaje*, 14.
- RODRIGO, M. J. (1985) "Las teorías implícitas en el conocimiento social", *Infancia y aprendizaje*, 31-32.
- SINGER, R. N. (1975) *Myths and truths in sports psychology*. Ed. Harper & Row.
- VV.AA. (1985) *La educación física en las enseñanzas medias. Teoría y práctica*. Ed. Paidotribo.